

The Social Fabric of the Networked City

Špaček, Ondřej

Veröffentlichungsversion / Published Version

Rezension / review

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Špaček, O. (2010). The Social Fabric of the Networked City. [Review of the book *The Social Fabric of the Networked City*, by G. Pflieger, L. Pattaroni, C. Jemelin, & V. Kaufmann]. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 46(1), 161-164. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-134483>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

(srov. např. heslo „Umění“ v *Dictionnaire de la pensée sociologique*. Paris: Presses Universitaires de France 2005, s. 33–37), nezmůžeme-li se už na vlastní teoretickou syntézu, opakovaně vydáváme zastaralé a málo užitečné práce, abychom tím vědecké badání alespoň předstírali. Kromě mrhání časem, plní i prostředky (editorů, nakladatelství i potenciálních uživatelů knihy) tím totiž klameme nanejvýš sami sebe, mezinárodní sociálněvědní a humanitní badatelé na takovéto výsledky „vědecké práce“ opravdu nečekají.

Zdeněk R. Nešpor

Géraldine Pflieger, Luca Pattaroni, Christophe Jemelin, Vincent Kaufmann (eds.): *The Social Fabric of the Networked City*

London, Routledge 2008, 224 s.

The Social Fabric of the Networked City je široce pojatým sborníkem textů, které se zabývají vztahem mezi infrastrukturou, každodenní zkušeností obyvatel a územním plánováním v současném zasítovaném městě. Čtyřem editorům s dosud nepříliš známými jmény se podařilo knihu zaštitit předmluvou Manuela Castellera, jehož myšlenky představují obecný rámec pro otázky, které jsou zde položeny. Na jednotlivých kapitolách se podílí pestrá skupina patnácti autorů z evropských zemí (především z Francie a Švýcarska), čemuž odpovídá jednak frankofonní zaměření literatury, ze které čerpá většina kapitol, stejně jako lokality, do níž jsou situovány jednotlivé případové studie. Na jednu stranu je cenné, že kniha je evropským příspěvkem do výzkumu města, ve kterém, podobně jako v jiných oborech, převažují teorie a studie ze Spojených států. Na druhou stranu je v knize až příliš cítit odtrženost od mainstreamové vědy, což v některých místech ztěžuje čtenářskou srozumitelnost, jinde dokonce představuje zřejmé opomenutí relevantních poznatků.

Na prvním místě je třeba poznamenat, že jednotlivé kapitoly knihy jsou značně různorodé, a proto lze pouze obtížně hodnotit knihu jako celek. Texty některých autorů jsou úzce propojeny s avizovaným tématem knihy (např. kapitola 2 a 10), u jiných (jmenovitě kapitola 6 a 8) žádné explicitní spojení nenajdeme a je necháno na čtenáři, jak se mu podaří zasadit příspěvek do diskutovaného kontextu.

Obdobně jako se kapitoly liší ve své provázanosti s ústředním tématem knihy, odlišují se i z hlediska jazykového i odborného stylu, který používají. Některé kapitoly používají běžnou odbornou angličtinu a jsou psány v přehledné, až anglosasky čisté úpravě. U jiných je naopak patrný silný vliv překladu z jiného jazyka, jsou čtenářsky nepřístupné, a bez patrného smyslu používají neobvyklé výrazy a je nutné se jimi doslova prokousávat. Mají spíše nádech francouzské školy, s méně jasným a často až smysl zastírajícím výkladem.

Od formální stránky ale přejděme k samotnému obsahu knihy. Vzhledem k jejímu sborníkovému charakteru je recenze rozdělena do dvou částí. Nejprve budou představeny jednotlivé příspěvky, vzhledem k tematické různorodosti knihy nutné zestručněně. Následně budou předneseny některé obecné námitky a stěžejní téma knihy bude zasazeno do českého kontextu.

Kapitoly knihy je možné rozčlenit do třech hlavních tematických bloků, stejně tak jak je v úvodu vymezují editoři. První je spojen s různými aspekty každodenního života v zasítovaném městě, jako je například mobilita a flexibilita, ale i život v sousedství. Kapitola Svena Kesselringa „Skating over Thin Ice“ podrobně rozebírá strategie průkopníků mobilního života v současném světě. Studie je založena na hloubkových rozhovorech s odborníky v oblastech médií a IT. Kromě ideálnětypického vymezení používaných strategií mobility autor dochází k tomu, že prostor toků (space of flows) může být jednotlivci vnímán jako prázdný a nezajímavý (transit space), stejně tak jako

sociální a plný vztahů (connectivity space). Jedná se přitom daleko spíše o odlišný pohled jednotlivce než o rozdíly v samotné architektuře prostoru. V kapitole je tak vlastně podpořeno zpochybnění ne-míst Marca Augého jako výsledku architektonického uspořádání. Ukazuje se, že sociální souvislosti, ve kterých je místo zažíváno, značně ovlivňují, jakým způsobem jsou potenciální ne-místa vnímána.

Třetí kapitola „Spatial Patterns and Social Inequality in Switzerland – Modern or Post-modern?“ od Kathariny Manderscheid a Manfreda Bergmana se snaží ukázat na proměny sociálně-prostorového uspořádání bydlení ve Švýcarsku. Po hlubokém teoretickém rozboru rozdílů v uspořádanosti modernity a neuspořádanosti post-modernity autoři přistupují k empirické analýze, která je bohužel méně přesvědčivá, než by mohla být. Vzhledem k poměrně „tvrdým“ údajům, které autoři v analýze používají (vzdělání, sociální postavení, děti v domácnosti), by bylo možné očekávat statisticky podloženější výsledky. Obzvláště chybí časové srovnání, jež by mohlo více poukázat na vývoj prostorových vzorců. Na druhou stranu je analýza velmi inspirativním pokusem odpovědět na obecné otázky, které jsou vlastně velmi podobné těm, které v našem kontextu klade Hampl (např. Martin Hampl. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu 2005). Byť Hampl vychází ze značně odlišných východisek (či možná právě proto), bylo by zajímavé oba směry podrobněji konfrontovat.

Ve čtvrté kapitole „Public Space Management and Public Transport Quality – Vectors of Gentrification“ se tým autorů vedený Vincentem Kaufmannem zabývá sousedským životem v šesti pařížských čtvrtích. Zaměřuje se přitom na postupující procesy gentrifikace a hledá, jakým způsobem je tento proces ovlivňován dopravní dostupností jednotlivých lokalit. Na rozdíl

od jiných studií, které se zaměřují především na rozdíly v sociálním zázemí gentrifikace, se zde autoři snaží zachytit i rozdíly v lokalitách dostupných individuální či naopak hromadnou dopravou. Nevyhýbají se přitom ani úvahám o významu sociální skladby čtvrti, což vede k závěrům ukazujícím na pestrost vývojových trajektorií, kterými se gentrifikační čtvrti mohou vydat.

Pátou kapitolou nazvanou „Architecture and Reflexivity“ od Jean-Louis Genarda se otevírá druhý tematický blok, který se zabývá především architekturou a urbanismem. Tato kapitola přináší přehled vývoje myšlení v architektuře počínaje modernistickým funkcionalismem přes jeho kritiku (návrat ke kořenům, památkářství, ale též hyperindividualismus) až po současnou reflexivní racionalitu založenou na deliberativní demokracii. Na pozadí tohoto přehledu autor zpochybňuje Castellsovu kritiku prostoru toků, která je založená na retrospektivní identitě, stesku po minulosti. Neříká, že tento způsob kritiky není oprávněný, avšak považuje za vhodnější založit argumenty na současném reflexivním pohledu na architekturu. Obdobným tématem se zabývá i Adriana Rabinovich v sedmé kapitole s názvem „Innovation in ‘Urbanism’ Thinking: Spectrum and Limit“. Místo architektury je ale středem pozornosti urbanismus a územní plánování a kromě myšlenkového vývoje rozebírá autorka i jednotlivé nástroje a praktické postupy plánovací praxe. V kapitole je zachycen vývoj od doby, kdy urbanisté byli všemocnými experty, až po současnost, kdy se opětovně vynořila starší myšlenka participativních metod plánování, tentokrát ale zašřešená širší problematikou governance.

V šesté kapitole „Building Development in the 19th Century: between Planning Procedures and Local Action“ Agnès Sander podrobně rozebírá historii jednoho z nedokončených pařížských bulvárů Rue des Pyrénées. Na základě detailní analýzy historie jednotlivých parcel ukazuje, že na výslednou podobu ulice nemá vliv pouze

urbanistický plán, ale také zájem investorů a další okolnosti výstavby (např. spekulace s pozemky, finanční krize). Přes osvěžující téma této kapitoly zde citelně chybí propojení s východisky celé knihy. Čtenář se musí těžce domýšlet, jakým způsobem text souvisí s ostatními kapitolami.

Osmá kapitola od Vincenta Guiguena s názvem „Urban Planning in France in the 1960s: an Affair of State“ je především rozsáhlým popisem vývoje městského plánování ve Francii 60. a 70. let. V textu se autor především snaží ukázat, že nejznámější marxistické kritiky urbanismu (Lefebvre, Castells) mohou částečně vyplývat ze specifických podmínek plánované výstavby tehdejší Francie. Vlivné teorie města tedy mohou být zakotveny v konkrétní situaci a mít nevyřčené předpoklady, které obecně neplatí, a jejich slepé aplikování v jiných podmínkách je tedy kontraproduktivní.

Poslední dvě kapitoly před závěrečným shrnutím je možné zařadit do třetího tematického bloku knihy. Obě se zabývají občanskou participací jako součástí územního plánování, první na konkrétním případě jednoho projektu, druhá pak obecněji pojednává o osudech pokusů o rozšiřování letišť. První z kapitol od Fritze Sagera nese název „Planning, Power, and Policy Change in the Networked City: the Politics of a New Tramway in the City of Bern“ a mapuje více jak desetiletou historii politického vyjednávání kolem rozšiřování tramvajového spojení na předměstí Bernu. Autor sleduje, zda debatu kolem projektu a výsledná referenda lze lépe vysvětlit neoinstitucionálním přístupem nebo za pomoci tzv. *Advocacy Coalition Framework*. Příklání se přitom spíše k prvnímu přístupu, neboť k prosazení celého projektu nepřispěly ani tak výrazné změny v soupeřících koalicích, jako především silné institucionální zájmy podporovatelů projektu.

Další kapitola posledního bloku knihy od Guillaumea Faburela „Towards a Regulation of the Space of Flows via Environmental Conflicts: Airports and Airport Ar-

eas as Laboratories of Urban Sustainability?“ se zaměřuje na obecnější trend v oblasti plánování, který lze interpretovat jako protiútok prostoru míst na prostor toků. Jedná se o snahu lokálních a regionálních aktérů omezit rozšiřování letišť a zahrnout do zvažování jejich negativních dopadů kromě hluku také sekundární efekty, např. snížení cen nemovitostí, změnu sociální skladby obyvatel či výstavbu navazující infrastruktury. Lokalitám se díky postupům participativního plánování daří prosazovat své požadavky proti národní úrovni vlády, která se soustředí na ekonomický přínos letišť a zlepšení postavení v prostoru toků. Naopak letištní průmysl se snaží nově vznesené požadavky zakotvit pouze do nových norem, čímž by odebral lokalitám podíl na rozhodování. Není přitom jasné, jakým směrem se další vývoj bude ubírat. V poslední kapitole editoři shrnují obsahy jednotlivých kapitol a zasazují je do rámce celé knihy.

Přestože jedním z cílů knihy je hledání souvislosti mezi prostorovým a sociálním uspořádáním měst, chybí v ní obecnější teoretická diskuze tohoto tématu. Vztah mezi společností a prostorem je přitom důležitou otázkou sociální teorie, která se opakovaně vrací na přetřes. Po dlouhé době, kdy sociologie byla v zásadě a-prostorovou vědou, se objevují snahy připomenout prostorovou podmíněnost sociálních jevů (Thomas F Gieryn. „A Space for Place in Sociology.“ *Annual Review of Sociology* 2000, 26: 463–496). Stejně tak se ale i tyto snahy setkávají s kritikou, která považuje prostorovost až za vedlejší produkt primárně sociálních jevů (Herbert J. Gans. „The Sociology of Space: A Use-Centered View.“ *City & Community* 2002, 1 (4): 329–339). Vzhledem k tématu knihy by bylo vhodné, kdyby se autoři k této diskuzi vyjadřovali, či alespoň vztahovali.

Stejně tak je překvapivé, že i když se kniha zabývá aktuálními až pionýrskými trendy ve vývoji města, tak zároveň nereflektuje současný pohled losangeleské školy (Soja, Dear, Scott aj.). Závěrečné shrnutí

odkazuje ke vzrůstající komplexitě, rozptýleným a neurčitým vzorcům uspořádání města, tedy jevům, při kterých se pojmy postmoderní losangeleské školy přímo nabízí (např. keno kapitalismus (viz např. Michael Dear, Steven Flusty. „Postmodern Urbanism.“ *Annals of the Association of American Geographers* 1998, 88 (1): 50–72). I když mají autoři knihy k postmodernímu způsobu bádání daleko, absence odkazů na současnou americkou školu, či alespoň její reflexe, je přinejmenším zarážející. Příčinou, která se nabízí, může být tradiční odtrženost francouzských sociálních věd od anglosaského mainstreamu.

Na závěr malou poznámku k českému prostředí. Při čtení knihy v našem kontextu se objevuje až do očí bijící rozdíl mezi stavem územního plánování zde a v západních zemích. Je smutnou pravdou, že v našich podmínkách je deliberativní způsob územního plánování, slovy klasika, „pouze předmětem vášnivých debat v anarchistických kroužcích“, natož aby se objevil v běžné praxi chodu města (viz Karel Maier. „Citizen Participation in Planning: Climbing a Ladder?“ *European Planning Studies* 2001, 9: 707–719). Empirické příspěvky o bojích kolem různých infrastrukturních staveb v podmínkách participativní demokracie (např. kapitola 9) tak mohou pro českého čtenáře sloužit spíše jako zdroj inspirace, jaké mechanismy mohou (a nemusí) fungovat, než že bychom obdobné příběhy (kromě nepochybných výjimek) zaznamenávali i u nás. V současnosti je v západních zemích deliberativní územní plánování, které není pouhou formální procedurou, ale skutečnou snahou zapojit do plánovacího procesu (nejen) dotčené obyvatelstvo, jedním z hlavních trendů. Vychází z kritiky technokratického rozhodování, které v rámci tak komplexního systému, jakým jsou města, dobře nefunguje. I takové způsoby rozhodování o podobě měst a čtvrtí mají své limity, mezi které patří především potenciální nerovnost v hlasu různých skupin obyvatel či nebezpečí paralyzy rozho-

dovacího procesu, avšak rozhodně se jedná o žádoucí posun od současné české praxe.

Knihy představuje různorodou mozaiku textů, jejichž autoři se dívají na problematiku současného města z různých perspektiv, oborů i míst. Pestrost témat a přístupů způsobuje, že každý čtenář si najde pro sebe přínosnou kapitolu, jako celek ale kniha nepůsobí příliš sevrženě, a to i přes snahu editorů v závěrečné kapitole tuto mozaiku složit. Bohužel pak jako nejinspirativnější v celé knize působí Castellsova předmluva, se kterou ale již ostatní kapitoly tolik nerezonují.

Ondřej Špaček

Andrew Kohut, Bruce Stokes: *America Against the World. How We Are Different and Why We Are Disliked*

New York, Henry Holt and Company
2007, 255 s.

Antiamerikanismus je starý jako Amerika sama. Antipatie vůči USA se v určitých vrstvách rozšířily hned po jejich založení, přičemž historické prvenství britských kritiků drží angličtí gentlemani a intelektuálové. Kupříkladu Charles Dickens v r. 1842 charakterizuje Američany jako nevychované, posedlé tvrdými metodami podnikání, předstírající, že jim záleží na svobodě, ale nedokazující to v zacházení s černochy, a ke všemu jako lid, kterému je zcela lhostejno, kam vyplivne tabák. Ideologicky různě zabarvené kritiky USA se záhy šířily v rámci rozporuplného a ambivalentního vztahu Evropy (a později dalších částí světa) ke Spojeným státům, v němž se vždy mísily obdiv a odpor, žárlivost a odmítání, porozumění a nedůvěra či obeznamenost a absolutní ignorance.

Autoři v recenzované knize založené na úctyhodném množství empirické evidence ze sociologických výzkumů konaných v posledních letech po celém světě předkládají (a) podrobnou deskripci charak-